

УДК 338.43.01

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ М'ЯСОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Логоша Р.В., к.е.н., доцент
Вінницький національний аграрний університет

У статті досліджено стан та тенденції розвитку підприємств м'ясопереробної галузі України.

Ключові слова: м'ясопереробна галузь, сільськогосподарські підприємства, ринок сировини, експорт, імпорт.

Постановка проблеми. М'ясопереробна галузь відіграє значну роль у вирішенні продовольчої безпеки України, забезпечуючи споживача свіжим м'ясом, субпродуктами, ковбасними виробами, копченостями, м'ясними консервами та напівфабрикатами. Ринок м'яса й м'ясопродуктів є найважливішим сегментом продовольчого ринку країни, сталий розвиток якого має стратегічне значення. М'ясопереробна галузь становить базис продовольчого комплексу України, але нині знаходиться в досить складних умовах. Гостра проблема сьогодення – недовиробництво, дефіцит м'ясної продукції, хоча через низьку купівельну спроможність населення створюється видимість її перевиробництва. Низький попит на м'ясну продукцію призводить до адекватного рівня попиту на м'ясну сировину, пропозиція якої, через високу збитковість, постійно знижується.

Аналіз останніх досліджень. Організаційні та економічні аспекти формування та розвитку підприємств м'ясопереробної галузі України розкриваються у працях багатьох науковців. У вирішенні зазначених питань значний внесок зробили такі вчені як В.Я. Амбросов, В.І.Бойко, О.В. Мазуренко, М.В. Місюк, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук та інші.

Мета статті є аналіз стану, тенденцій та напрямів розвитку підприємств м'ясопереробної галузі України.

Виклад основного матеріалу. Сегмент м'ясної переробки займає достатньо велику нішу в харчовій промисловості України, поступаючись за обсягами реалізованої продукції лише секторам молочного виробництва та виробництва напоїв [1, с.146]. В середньому за останні п'ять років частка м'ясопереробної галузі в структурі харчової промисловості склала 15,5%. За підсумками 2011 року з ряду об'єктивних причин, частка галузі знизилася до 12,5%.

Слід зазначити, що м'ясна промисловість після розпаду СРСР опинилася в найбільш складній ситуації. За перше десятиліття незалежності галузь, на яку в 1990р. припадало більше 20% виробництва всієї харчової промисловості України, до 2000 року скоротилася в 5 разів. І це притому, що в цілому харчова промисловість зазнала лише дворазового падіння. На початку нового тисячоліття процеси відновлення та розвитку м'ясопереробної промисловості

значно активізувалися.

Тільки за перші шість років, щорічно демонструючи значний приріст показників роботи, м'ясопереробники збільшили обсяги виробництва більш ніж у два рази. У цілому, це прямо відображає катастрофічне падіння ринку в попередні роки, що й дало можливість реалізувати такий потенціал зростання навіть із урахуванням щорічного погіршення стану тваринницької галузі. Необхідно відзначити, що подібне зростання було обумовлено, насамперед, галопуючими темпами розвитку птахівництва. В 2008р. темпи росту м'ясної галузі сповільнилися до 2,6%. Зниження темпів було обумовлене наростанням хвилі кризових явищ в економіці України. Хоча і за результатами першого докризового півріччя багато експертів відзначали поступове зниження обсягів виробництва м'ясної продукції. За підсумками 2009 року в м'ясній галузі було зафіксовано одне з найбільших падінь по всій харчовій промисловості - 12,2%.

Слід зазначити, що невідповідність інтенсивності розвитку сировинної і переробної галузей зробило цілком реальною проблему сировинного дефіциту. Власне, це був один з факторів, який обумовив стрімке нарощування імпорту м'яса в 2004-2008рр. Починаючи з 2000 р., імпорт м'яса збільшився в 29 разів - до рекордних 550 тис. тонн в 2008 р. За той же період обсяги експорту скоротились в 6,5 раз - до 28 тис. тонн. І лише починаючи з 2009 року спостерігається тенденція зростання експорту м'яса та м'ясних продуктів з поступовим зниженням імпортової сировини, що обумовлено внутрішнім зростанням виробництва м'яса (Таблиця 1). Поряд з цим ситуація залишається достатньо складною для м'ясної галузі

Таблиця 1

Баланс м'яса та м'ясних продуктів в Україні у 2000-2011 роках [2]

Показники	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011
Виробництво	1663	1597	1912	1906	1917	2059	2144
Зміна запасів на кінець року	-82	-11	-20	76	16	-3	-37
Імпорт	38	325	245	550	439	378	244
Усього ресурсів	1783	1933	2177	2380	2340	2440	2425
Експорт	163	82	45	28	40	48	79
Витрачено на нехарчові цілі (на корм, втрати та ін.)	9	7	7	12	10	8	7
Фонд споживання	1611	1844	2125	2340	2290	2384	2339
у розрахунку на 1 особу, кг.	32,8	39,1	45,7	50,6	49,7	52	51,2

Виробнича структура м'ясопереробної галузі нараховує більше 3,5 тисяч підприємств, на яких зайнято більш 70 тисяч осіб. Форма власності підприємств-переважно приватна. Істотне скорочення обсягів виробництва в 1991-2000рр. супроводжувалось також ростом кількості дрібних виробників м'яса й м'ясопродуктів. Наприкінці 90-их років частка таких підприємств в загальному виробництві продукції становила більше 30%. Відновлення й динамічний розвиток м'ясної промисловості в наступні роки створювали жорсткі конкурентні умови роботи до яких багато дрібних підприємств виявилися не пристосованими. З початком нового тисячоліття в м'ясному

секторі поступово почався процес розширення й концентрації виробничих потужностей.

Незважаючи на те, що кількість дрібних виробників усе ще залишається досить великою - близько 2,6 тисяч одиниць, частка їх продукції на ринку невпинно знижується. Зокрема, в 2011р. частка підприємств із обсягами виробництва менше 1 тонн/на добу склала всього 4,4% у загальному виробництві (Рис.1). І це не дивно, навіть незважаючи на поширену думку, що у міні-цехів є більше можливостей з виробництва дешевої продукції, вони не витримують конкуренції з боку великих підприємств. В умовах скорочення пропозиції сировини великим підприємствам легше знайти альтернативні джерела поставок (прямі імпорتنі закупівлі, закупівля через систему Державного резерву й інші). Це ж відноситься й до закупівель усіляких виробничих інгредієнтів. Знову ж, на більшості великих підприємств встановлюється оновлене обладнання, що дозволяє дотримуватися більш високих стандартів якості. Останнім часом також має місце розвиток нового формату міні-виробництв м'ясного напрямку при великих торговельних мережах, але такі процеси характерні лише для великих міст.

Рис. 1. Розподіл підприємств по добових обсягах виробництва м'яса та їх сумарна частка на ринку в 2011р [2].

Свою нішу займають і будуть займати невеликі, переважно, регіонального масштабу, виробники з обсягами виробництва до 10 тонн м'яса та м'ясопродуктів на добу. Як правило, багато хто з них починав власний бізнес з міні-цехів. За час реструктуризації й розвитку ринку, коли працювати прибутково міг тільки той виробник, який умів швидко адаптуватися до існуючого попиту та рівня платоспроможності, невеликі підприємства зуміли не просто вижити, але й значно розширити виробництво. На сьогодні такі компанії найчастіше використовують європейське обладнання, сучасні інгредієнти й оболонки, а також можуть випускати досить широкий спектр продукції. За підсумками двох останніх років налічувалося 256 таких

підприємств.

Для ринку продукції м'ясопереробної промисловості України характерним є високий рівень конкуренції. В 2011 році майже третину продукції було вироблено на середніх і великих підприємствах з добовими обсягами виробництва м'яса й м'ясної продукції в межах 10-50 тонн. Здебільшого, база, що формує, такі підприємства, – виробнича спадщина минулого, частково або повністю модернізована під сучасні умови й вимоги ринку. Таких підприємств в Україні налічується більше 50 одиниць. І, нарешті, великі підприємства з обсягами виробництва понад 50 тонн на добу. Дані підприємства формують майже половину всієї пропозиції на ринку м'яса та м'ясопродуктів. З такими обсягами виробництва в Україні працює близько 20 підприємств. Провідними виробниками є ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат», ПП «Фірма Гармаш», ТД Єремєєвський, ВАТ «Кременчуг м'ясо», ВАТ «Ніжинський м'ясокомбінат», ЗАТ «Горлівський м'ясокомбінат», СП ТОВ «Векка». Зазначені та деякі інші підприємства-виробники можуть ефективно працювати, забезпечивши конкурентоспроможність за рахунок впровадження у виробництво техніко-технологічних інновацій та нових видів продукції. Це підприємства-лідери з розвинутою системою збуту й логістики, багато з яких мають свої власні сировинні ресурси. Більше половини з даних підприємств, відносяться до сектору птахівництва. В цілому, перша п'ятірка рейтингу складається винятково з підприємств, що займаються переробкою м'яса птиці.

Структурні регіональні зміни, які відбувалися у тваринництві України, мали безпосередньо прямий вплив на розміщення м'ясопереробних потужностей [3, с.115]. Якщо не брати до уваги виробництво м'яса птиці, де виробничий цикл від вирощування до переробки практично завжди відбувається на території одного підприємства, то для інших підприємств м'ясопереробної галузі зміни в сировинному забезпеченні мають критичне значення.

Поступовий перерозподіл виробничих потужностей із чітким зміщенням акцентів у бік регіональної концентрації підтверджується також укрупненням виробництв в областях-лідерах. У даних областях добове виробництво м'яса та м'ясопродуктів в середньому на одне підприємство становить 2,75 тонн/на добу. Тоді як по інших областях у середньому даний показник становить всього 0,79 тонн/на добу.

Проаналізувавши сучасний стан м'ясопереробної промисловості України можна зробити висновок, що вона не орієнтується на вітчизняного товаровиробника продукції тваринництва. Відносини між виробниками і переробниками м'ясної сировини характеризуються розбалансованістю взаємовідносин як у забезпеченні сировини так і формуванні взаємовигідної ціни. У даний час м'ясопродуктовий підкомплекс України не в змозі забезпечити м'ясопереробні підприємства власною сировиною в достатній кількості. Саме тому вітчизняний ринок все ще насичується імпортом м'ясом та м'ясною продукцією, яка не завжди відповідає вимогам якості та безпеки.

Збільшення цін на м'ясо та м'ясну продукцію спричинене перш за все відокремленістю між підприємствами з вирощування худоби та птиці і переробними підприємствами. В цих умовах саме м'ясопереробна галузь повинна виконувати не лише економічну, а й соціальну функцію із забезпечення населення достатньою кількістю якісної продукції різної цінової категорії.

В даній ситуації важливою є також підтримка держави, яка натомість не здійснює дієвих заходів у даній сфері. Підвищення мита на імпорт м'ясної продукції, встановлення квот на ввезення дало б змогу підприємствам ефективніше працювати. Також необхідна державна підтримка у сфері організації об'єднань підприємств м'ясопереробної промисловості з сільським господарством у формі кооперативів, товариств та ін., розширення засіяних площ кормових культур, що буде сприяти збільшенню поголів'я худоби та птахівництва.

Висновки та пропозиції. Вітчизняні м'ясопереробні підприємства та виробники м'яса повинні налагоджувати взаємовигідні зв'язки. Тому, функціонування м'ясопереробних підприємств у конкурентному, ринковому середовищі потребує постійного контролю за рівнем економічної ефективності їх діяльності та виявлення резервів її підвищення.

Для підвищення ефективності виробництва в м'ясопереробній галузі передусім необхідно створювати чи розширювати власну сировинну базу, яка зробить продукцію більш якісною і дешевою. Завоювання нових ринків збуту можливо за допомогою створення власних торгових мереж. Сучасні енергозберігаючі технології та технології комплексної переробки сировини допоможуть зменшити собівартість продукції і збільшити обсяги виробництва, а значить - і прибуток. Звісно, неможливе покращення виробництва і без кваліфікованого персоналу.

Для забезпечення ефективності роботи між сільськогосподарськими підприємствами з виробництва кормів, вирощування худоби, переробними та торговими підприємствами повинна існувати вертикальна інтеграція, яку доцільно будувати за допомогою утворення холдингів або корпорацій.

Література

1. Бойко В.І., Мамчур Л.В. Ринок м'яса: світові тенденції регіонального розвитку та виробництва // Економіка АПК. - № 1. – 2011. – С. 145 – 148.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс].: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Рудич О.О. Особливості маркетингової діяльності підприємств на ринку м'ясопродуктів// О.О. Рудич // Вісник БНАУ: зб. наук. праць. 2009. – Вип. 63. С. 113-117.

Summary

State and progress of enterprises of meatprocessing industry of Ukraine trends / Lohosha R.V.

In the article investigational the state and progress of enterprises of meatprocessing

industry of Ukraine trends.

Keywords: meatprocessing industry, agricultural enterprises, market of raw material, export, import.